

všech lidských typů mohl býti ten „soumrak bohů“, ten přerod z jedné kultury v druhou, ta proměna duší, ten nově kvasící a nově pučící druh lidské duše, ten růst a ten vznik nových orgánů, nových smyslů, nových tenčích a jemnějších a mladších tykadel a chapadel na starém pni duše.

Vzpomínám si, že již v jedné z nejstarších prací p. Zeyero-
vých, v *Románu o věrném přátelství Amisa a Amila* vynořuje se
problém srážky dvou kultur (pohanské a křesťanské), dvou ná-
zorů světových a mravních, a že od té doby stále se k němu
p. Zeyer vrací. Leží mu tedy opravdu na srdci a dočkáme se snad
jednou velké synthesy této krásné a grandiosní, ale i nade vše
obtížné látky, pravého dramatu rozvoje a přerodu lidské duše.
„Soumrak bohů“ je posud k němu jen náběhem a obsahuje pouze
jeho embrya.

9. 2. 1898

Jan Rokyta: Světla a bludičky

Název druhé knihy pseudonymního, i zasvěcencům literár-
ních kulis pražských prý neznámého autora svedl mne, že jsem
vzal jeho svazeček s velikou touhou do rukou a chtivě četl s nej-
lepší vůlí dáti se podmanit a opojit. „Světla a bludičky“! Čekal
jsem kus ideové perspektivy, meditativní poesie o nejtěžších zá-
hadách naší bolavé filosofie dneška, něco jako přehled a kritiku
všech názorů a idejí, které v kalné a smutné atmosféře dnešní
naší kultury hoří a planou a chtějí rozrazit a prožehnout tu její
studenou zoufalou mlhu beznaděje, zoufání a letargie. Bohužel,
název knihy p. Rokytovy je jen silně podtrženou a velkými pís-
menami namalovanou etiketou, trochu hrubě nanesenou firmou
nad krámem, kde se však neprodává dokonce to znamenité
a vzácné zboží, to zázračné koření, jaké hlásá štít nad vchodem.

Knížka p. Rokytova má dva oddíly: první více ryze osobní
a intimní, erotický, druhý všeobecnější, meditativnější, o jakousi
filosofii a jakýsi názor světový se opírající a k nim směřující.

První část je smutná erotika člověka hotového se životem,
který zahodil již do vod minulosti všechny iluze o štěstí, který čeká
každou chvíli s úderem hodin věže i konec svého života, který sní
stále a stále dumy podsvětí a tuchy a sny o záhrobní nirváně a jehož
duše je rozdělena mezi výčitky a lítost nějaké viny, blíže nám
neurčené a nesdělené, a hořkou a chladnou resignací osudné nut-
nosti, nezniknutelného fata. Člověk takovéto duševní barvy
a struktury setká se s ženou, která v něm probudí plamen touhy

a života hynoucí a tonoucí již v moři mlh a studených, odevšad vnikajících kalných zimních vod.

Šel jsem již cestou k prameni Lethe,
kdo mě moh s pěšiny svést?
Proč jsi tu vyrostl, andělský květe,
kdo tě tu vyvolal v sněhu mých cest?

Str. 9.

Není pochyby, že látka prvního cyklu „Světla a bludiček“ je znamenitá, přímo dělaná pro moderního lyrika-psychologa, pro moderní duši, která překonala již starší rozvojová stadia lásky prostě smyslné a živelné a která nebere ji již jako pouhý fyzický nebo fyziologický fakt, v této spontánnosti a rudimentérnosti, nýbrž touží po citech daleko odlišnějších a subtilnějších, po proniknutí toho zvláštního tajemství, té teskné a kouzelné nálady, která leží nad tímto velikým osudem duše a prvořadým a nezákladnějším zákonem všeho života. Není pochyby, že situace, kterou zde položil p. Rokyta, je nade všechno nabádající právě k tomu modernímu meditativnímu a analytickému tónu, jak dívat se na lásku a cítit ji, kde neběží o pouhý běžný požitek, nýbrž o utušení a vycítění celého toho věčného, osudného a metafyzického pozadí, které tu dýše svým ohromným tísnivým chladem jako rozevřené černé nebe. Znamenitě jsou přiblíženy k sobě oba prazákony Vesmíru, Lásky a Smrti, a to ne vnějším spojením děje — tímto zastaralým romantickým, pouze dekoračním aparátem — nýbrž samou, danou a hotovou již situací duše, která je na konci svého rozvoje a proběhla již ilusivnou alejí pestrých, pouze vnějších a smyslových faktů a pocitů. Jaká to mohla být těžká, hořká a tmavá číše meditativní poesie, živé a zjištěné a přitom přece ovládané myšlenkovou linií a vykvašené v čistý, průhledný, paprsky slunce krásně a určitě lámající tvar a typ! Škoda, že pan Rokyta jako básník a umělec na to nestačil a nedovedl tento plán realizovat, učinit uměleckým skutkem. Neříkám tím, že není v této první části několik jemně a měkce dechnutých čísel, intonace opravdu čisté a ryzí, ale většina je chudá,

monotonní, nějak mlžně neplastická a splývavá v obrysech, bez toho hrajícího ohně a tančícího rytmu, bez toho *svého* a *zvláštního výrazu*, který tvoří právě individualitu a charakter té které básně, odlišuje ji od jiné a působí, že vřeže se nám do paměti a stojí v ní vpletna v charakteristické a ostré póze jako vzpomínka na kteroukoli živou bytost, s níž jsme se v rozhodném nějakém momentu setkali. A hlavní vada: Není tu těch temných hlubokých rozloh, které mají *dýchat* přímo z básni, mají stát za nimi jako záhadné a světélkující stíny, mají se rozevírat ideovými perspektivami jako púlnoční nebe tmou a hvězdami. Vada není v básnikově citu, nýbrž v jeho *právě* umělecké vloze a *právě* umělecké, intelektuálně-umělecké potenci. Ta je slabá. Zde to vážne. Cítíte, že p. Rokytovi není dáno nazírat svět barev a tvarů a tónů — tedy vlastní stilový a umělecký svět — nově, výrazně a silně. Nemá nových obrazů, vyslovuje všechno starými znaky, starým, tradovaným a podděným jazykem básnickým, vybledlou a úzkou jeho melopou. A tak se stalo, že tento první cyklus, který svou podloženou stavbou mohl dát příležitost k novému druhu, výraznému a hlubokému genu erotické poesie, k opravdu moderní poesie eroticko-meditativní, dopadl ve většině čísel svých ryze konvenčně a otřele a nepovznáší se nad běžnou elegickou erotiku, jejíž známé motivy a momenty většinou také opakuje. Tak čísla *Vešla jse v přitmi dráhy moji*, *My jsme se již dávno znali*, *Květy polní*, *Harfa*, *Dolů!*, *Pozdní květy*, *Pozdě*, *Odpuštění* a j. jsou zcela rozumná, ušlechtilá a střízlivá tradice, melancholicky bledá a sešeřele chudá, jak ji známe jako seředené echo lenauovsko-heinovské ku př. z pana Klášterského. Poesie konvenčního citu elegického, konvenčními obraty a spádem stavěná, konvenčním výrazem a obrazovým aparátem tradovaná. Jen některá čísla povznásejí se nad tento normál, a to právě tím poctivým prsním tónem skutečného hoře a skutečné tíhy duševní, tou beznadějnou, fatalistickou skoro resignací, tím zoufale čišícím studeným podzimkovým větrem.

Druhý cyklus stupňuje nejprve tyto tóny a podává z nich

ukázky nejplastičtější, ale zároveň snaží se z jich hoře a tísnivé bolesti povznést se k jisté filosofické výši, překonat je rozhledem a širším obzorem filosofické naděje. Škoda, že nemá ani v tomto směru dost jasnosti a pevného plánu (vložený jsou a střídají se stále čísla *slepého fatalismu* temného a docela náhodného jako *Mouchy* na str. 59., nebo *úplného agnosticizmu* jako *Ponte dei sospiri*, jinak jedno z nejkrásnějších čísel knihy).

Docela nezprostředkovaně, nemotivovaně a nevyjasněně jsou po těchto číslech klidného, suchého a chladného fatalismu postaveny básně inspirace evangelické, křesťanské, jimiž kniha končí a jež tedy mají patrně udávat její výslednici. Nejzajímavější otázka, jak se k nim básník dobral z prvních tónů nedalekých inspirací Leopardimu, zůstává nezodpověděna. Nejzajímavější tento proces není v knize ani slovem naznačen.

Knihy vyznívá tedy zřejmě novokřesťanským akordem. Ale ani v tomto směru nepověděl p. autor nic nového, naopak jsou to docela běžné loci communes, jež podávají poslední čísla jeho knihy. Autor čeká spásu světa ne od institucí a dogmat církevních, nýbrž jedině a pouze od *ethiky* křesťanské („Za Kristem k dobru! — Chrámý ať sítí se v rummy!“). Tuto ryzí ethiku, prostou a účinnou lásku evangelia, zasypalo sobectví a sofistika lidská prázdňými pojmy, slovy a symboly a zničilo tak oběť Kristovu. To jsou konečně myšlenky „Světél a bludiček“. Jak je vidět nejsou nikterak nové a byly vysloveny před p. autorem již také daleko silněji a výrazněji. Nesvědčí také o žádné zvláštní myslivosti a filosofickém duchu p. autora a nedělají z něho ještě žádného básníka filosofického a meditativního, za jakého byl již při prvé knize své prohlašován. K tomu schází p. Rokytovi mnoho a nejdůležitějších vlastností: šířka inspirace, visionářský žár a skutečná intuice podstatných našich záhad metafysických.

Zde síla a vloha p. Rokytova docela jistě neleží, a ti, kdo o něm píší jako o básníku podstatných a důvěrných problémů a záhad našich, mu jen škodí, poněvadž nazírán s tohoto hledišť musí nutně zklamatí vyspělejšího posuzovatele.

Pan Rokyta je básník úzký, tichý a sešeřelý, který nepůsobí ani dynamikou ideovou, ani myšlenkovou perspektivou a stavbou, ani novým a silným výrazem a uměleckou charakterností a typičností, nýbrž pouze jímavou opravdovostí a čistou, ryzí, třeba chudou a monotonní inspirací, poctivou šedi a tesknou tíhou smutku a žalu. Nezůstane vám v duši z jeho básní určitý relief, pevně a krásně vleptaný otisk pyšné a vykvašené formy, ani široký výhled z duchovních hor síly a ideje, ani vůně jednotné náladové atmosféry, jediné písně touhy vzlétlé s šilným, opilým chvatem a hynoucí samou vnitřní horečkou a strávené vlastním vnitřním žářem: — nikoli, daleko užší a temnější a těsnější a mlžnější je dojem z jeho knížek. Zbývá vám z nich jen slabá narážka, teskné a smutné a chladné *něco*, co zdlouha doznívá v prázdno a ticho jako tón, jenž musil prve najít připravenou půdu resonance, povolnou náklonnost v dispozici naší duše, poněvadž *dobýt a podmanit* by si jí nedovedl. Ale tón ten vyznívá pak dlouho a splývá nějak zvlášť snadno, důvěrně a těsně se stíny vlastní vaší duše — důkaz, že byl poctivý a čistý.